

Поезија концентричних кругова

Уколико бисмо покушали да у најкраћим цртама представимо поетички профил *Дивљег камена*, четврте песничке књиге Марка Вуковића (1975), нагласили бисмо усмереност њене уметничке интенције ка успостављању, ка оживљавању запостављеног, па и загубљеног дијалога са простором завичајности. Но, овај простор завичајности не треба само повезивати са простором чистог носталгично-емпиријског искуства, већ га понајпре треба схватити као унутрашњост субјекта која у себи баштини дубље слојеве надличног памћења. У питању су они метафизички слојеви које једино песнички језик може интуитивно да осети, да их препозна и кроз песнички чин досегне, оживи и угради у структуру бића. Отуда *Дивљи камен* превазилази тематизовање тек једног повратка родном дому, и прераста у онтолошку потребу за откривањем оних *архетипских* наноса притајених у бићу, обнављајући истовремено својим стилско-изражајним и мелодијским средствима на поетичком нивоу везу са језичко-имагинативним типом песништва у српској традицији. Обновитељски принцип ове посвећености *родној* димензији видљива је и у самој структурној уређености књиге која својом концепцијом доследно указује на поступно самоосвешћење песничког субјекта, и то управо на основама оних вредности које сежу до исходишних корена самог бића.

Састављен из четири поглавља («Пред Прагом», «Пред ватриштем», «Пред собом» и «Уместо епилога»), *Дивљи камен* свој лирски говор започиње *прасликом* повратка опустелом и запуштеном дому. У средишту Вуковићевог песничког поступка садржан је однос песничког субјекта према, углавном, архетипским координатама своје завичајности, представљајући се уједно не толико као индивидуални, субјекатски доживљај, већ пре као призивање архетипске ситуације, чиме стихови почињу да пројектују шири значај и смисао почетног мотива. Песнички говор тиме постепено губи облик исповедно-драматизујуће перцепције и релације према емпиријском завичају, и поприма обресе симболичког, консеквентнијег враћања песничког субјекта својим *родним* коренима.

Сама структура књиге могла би се можда најпрецизније и најпластичније представити сликом *концентричних кругова* у којој сваки наредни циклус песама представља поетски круг унутар оног

претходног, сажимајући притом поетски глас, поетску свест на крајњу тачку епифанијског поентирања. Вуковићева концепција књиге развија певање од почетних спољашњих, емпиријских, до унутарњих, интуитивних простора песничког субјекта, чији глас допире кроз симболичке и језичке слојеве колективне традиције и надличног живота. Она читаоцу открива, заправо, постојање поетичке заокружености унутар које структурална уређеност суштински кореспондира са проблемским језгром књиге, а истовремено и са песничким изразом и језичко-стилским нивоом стихова.

У првом циклусу песама, «Пред прагом», уводи се основни мотив ове књиге, мотив *повратка* родној кући, који ће, међутим, до краја књиге доживети симболичко преобликовање. У овом кругу песама топоси завичајног дома (кућа, змија чуваркућа, књига) успостављају са песничким субјектом фингирани, драматизујуће-персонификовани дијалог, у којем свака песма представља интуитивно препознати део родне реплике. Наслућујући и своју улогу у замирању властитих корена, повратак завичајном тлу не може протећи безболно и отуда у стиховима пуно емоционалног набоја, у амбивалентном распону од осећања носталгије, до кривице и бола, до неизреченог кајања које јасно извире из Вуковићевих стихова, било да се изражавају посредством архетипских симбола попут «родне куће», на пример: «Пустара соковима дома/ Изнутра је себе разјела.../ Болно је преко овог прага/ Преко границе између/ Сеобара и скрашеника» («Кућа»), или, рецимо, «змије чуваркуће»: «Дуго нас је чекала// Морала је за нама/ Својом смрћу/ Двери да заклопи» («Змија»).

Док у првом циклусу простор којим се песнички глас и песничка свест крећу носи ознаку спољашњег простора, простора *пред прагом*, дотле други круг песама напушта емпиријско-носталгични простор завичајности, и прекорачујући *праг* куће залази у њену унутрашњост. Из додира песничког субјекта са простором «Пред ватриштем», настају стихови који у себи носе умањени емоционални набој, али стога предочавају заводљиву моћ интуитивне спознаје. Интуитивно препознајући и откривајући симболичке вредности унутрашњости *куће*, као и суштину одређених тачака-ослонаца као носилаца традиције, било да пева о «клину»: «Коначно разумем приче/ О великим ватрама/ И најездама громовника/ На длану рђом исписане» («Клин»), или о «сланику»: «Теразије у дрхтавој шаци/ Клате се над четири понора/ Около овог темеља» («Сланик»), песнички субјект наслућује мистичне нити и метафизичку структуру своје родне димензије: «Овде на огњишту/ Жарно је сунце/ Твога подземља» («Жишка»).

Трећи круг Вуковићевог певања залази још дубље у унутрашњост, овога пута загледајући психолошку и емоционалну унутрашњост самог лирског субјекта. Говор лирског субјекта у циклусу «Пред собом», заправо је окренут властитом душевном и осећајном извору, и представља лирско-интроспективни *час анатомије* сопствених дубина. Притом, ово самопосматрање и самоспознаја природно произилазе из претходних циклуса, из увида досегнутих поетским ходом кроз претходне просторе завичајности. Процес *повратка* се, тако, овим кругом песама окренутих бићу песничког субјекта, не прекида, већ се консеквентно наставља самоиспитивањем скривених интимних структура. Песнички говор тиме се представља, заправо, као корак враћања коренима кроз себе, доводећи до спознаје било душевног немира: «Жено ево главу ти/ На десно раме спуштам/... Осети страхови хук» («Воденица»), било унутарњег расула: «У себе се повлачим// Унутра врани дрхтеник/ Прогоретине и крш/ Расеклине ук и кад» («Страх»), или пак откривајући урушени идентитет бића: «Дробим се унутра// Страћара је у мени/ А ја у прашњавом/ Промајном дому паукова/ Заодевен тамом и мемлом» («Огледало»). Инвентивним коришћењем архаичне лексичке грађе и неологизама повратак завичајним просторима уједно се симболички преображава у субјекатско самоосвешћивање кроз проналажење наслага *родног* језичког памћења.

Рекло би се да вредност поетичке осмишљености Вуковићеве књиге почива у складно успостављеном сагласју њеног проблемског аспекта, структурне уређености и језичко-стилске артикулације. Јер, пратећи линију повратка песничког субјекта својим завичајним просторима, односно, повратка коренима кроз понирање у архаичне слојеве сопственог бића, кроз језичко откривање наноса колективно несвесног, чије се пулсирање пластично дочарава певањем кроз *концентричне кругове*, књига бива приведена крају последњим поглављем, «Уместо епилога», објављујући својом једином песмом («Жена»), ону завршну, средишњу тачку поентираног смисла, онај центар увирања *кругова*. «Жена» представља, тако, исходну тачку овог концентричног певања, и будући да затвара *прстенасту* структуру књиге, алудира на повратак *прапочетку*, повратак пранастанку и *жени* као смислу вечне креације и функцији исконске обнове: «На пепелу расте и зри// На увиру страшном/ Крај загаслог ватришта/ Са северцем у очима/ Да стане изнад посртања// Да нам се кућа не раздувари». Овим се Вуковићев песнички поступак сужавања песничке свести, односно, поступак центрипеталног концентрисања субјекатског повратка и

трагања за коренима и замућеним идентитетом, своди на ону упоришну тачку која наговештава женски/матернални принцип живота и постојаности. Простор завичајности почетно одређен свесним, емпиријско-носталгичним референцама, увире ка дубљим, архетипским просторима субјекта, ка наносима колективно несвесног, стваралачким чином преображавајући се у лирску спознају и поетски доживљај *праслике* почетка.

Овако остварену поетичку концепцију упечатљиво артикулише Вуковићев песнички израз који својом језичко-стилском особеношћу доследно подражава концентрично понирање песничког субјекта ка интимним и архетипским *родним* просторима. Одликујући се сажетом структуром песама, суспрегнутошћу израза и интуитивношћу песничке свести, поезија *Дивљег камена* изграђена је на трагу стварања В. Попе, док с друге стране стихови пуни неологизама и изгубљене старинске лексике («самштина сипар и лотиња», «врвежно», «чомрга», «дрхтеник», «ук и кад», «мучњак», и сл.), призивају архаичну атмосферу и, везујући се понајпре за архетипске слојеве бића, естетски утисак Настасијевићеве поезије. Они призивају и звук Настасијевићеве «матерње мелодије», али тек оне у «настајању», у првобитној верзији, не и у њеној језичкој оживљености. Тиме песнички израз својом стилском особеношћу и функционалним језичким средствима, и семантички и мелодијски оваплоћује проблемску, поетичку интенцију књиге. Оваплоћује повратак архетипској *завичајности*, свом праисходишту садржаном једино у језику, досегљивом једино кроз поезију, метафорички уједињујући трансцендентне родне просторе са поезијом, а органску са метафизичком димензијом: «Неразглобљена у загрљају/ Изнутра нераздувана/ Пупак ми развезује» («Књига»).

Евидентно сазрела поетичка «тежина» Вуковићевог *Дивљег камена* доноси једну поетско-језичку *дивљину* савременој српској поезији. Доноси песнички израз који ври од неизречених и неизрецивих језичких наслага присутних дубоко у бићу: «Ускопрцала се писмена/ Распустошиле кованице/ Полуделе од немости» («Трмка»), сугестивно преузимајући симболичку функцију изражавања тајанствене, мистичне мисије откривања различитих облика феномена завичајности и присуства оних притајених архетипских слојева у корену идентитета.

Ђорђе Деспић